

Prof. zw. dr hab. Radosław Zenderowski

Instytut Politologii

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Emilii KALITTY

pt. *WSPÓŁPRACA MIAST PARTNERSKICH W PROCESIE INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ*

(Łódź 2017, ss. 368)

napisanej na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego
pod kierunkiem dra hab. Rafała Ożarowskiego

Zjawisko współpracy miast partnerskich jest czymś stosunkowo nowym, sięgającym historycznie okresu po zakończeniu II wojny światowej, lecz posiadającym wcześniejsze inspiracje w postaci różnego rodzaju związków miast powstających w okresie średnio-wieczna i czasach nowożytnych (np. miasta patronackie). Recenzowana praca dotyczy zinstytucjonalizowanej współpracy miast partnerskich, której zasady i mechanizmy ko-operacji wypracowano przede wszystkim na gruncie powojennych stosunków niemiec-ko-francuskich. Celem tejże współpracy było wówczas wspieranie pojednania obu zwa-śnionych narodów i państw. Przedmiotem rozprawy doktorskiej p. mgr Emilii Kalitty jest współpraca miast partnerskich jako relewantny czynnik procesów integracyjnych zachodzących w Europie. Ukazuje ona zatem ów proces niejako od dołu, w perspektywie kooperacji samorządów terytorialnych, różnego rodzaju stowarzyszeń obywatelskich czy indywidualnych osób, zaangażowanych w dzieło wzmacniania pokojowych relacji międzynarodowych.

1. Stan badań a recenzowana praca

Recenzowana rozprawa doktorska z pewnością nie stanowi próby wyważania już otwartych drzwi, albowiem zwłaszcza na gruncie literatury polskiej niewiele jest kompleksowych opracowań dotyczących problematyki współpracy miast partnerskich. Dominują opracowania o charakterze przyczynkarskim lub podejmujących tematykę miast partnerskich w odniesieniu do poszczególnych aspektów tego zjawiska. Z oczywistych względów dominują opracowania o charakterze politologicznym i prawniczym. Autorka we *Wstępie*, jak i w *Bibliografii* wskazuje na te opracowania, dokonując jednocześnie ich kategoryzacji i krótkiego omówienia. Zdecydowanie więcej na interesujący nas temat napisano na gruncie literatury niemieckojęzycznej i francuskojęzycznej, co jest zrozumiałe z uwagi na fakt, że to właśnie na gruncie relacji niemiecko-francuskich pojawiła się instytucja miasta partnerskiego we współczesnym tego słowa znaczeniu (jako instytucja wzorotwórcza). Szkoda tylko, że Autorka przywołuje tytuły kilku kluczowych prac niemieckojęzycznych, zaś w odniesieniu do literatury francuskojęzycznej poprzestaje jedynie na wskazaniu nazwisk autorów – badaczy problematyki miast partnerskich. Należy zauważyć, że solidnie wykonana kwerenda literatury przedmiotu i właściwy dobór oraz krytyczna selekcja poszczególnych pozycji, legły u podstaw wartościowych poznawczo analiz zawartych w recenzowanej rozprawie.

2. Problem badawczy i hipotezy

Problem badawczy, jak wiadomo, stanowi „serce” rozprawy i od jego zdefiniowania i dookreślenia zależy nierzadko poprawność i zasadność prowadzonych badań. Problem badawczy powinien zasadniczo wyrażać się w pytaniu czy szeregu pytań niebanalnych, obiektywnie ważnych i pozwalających sformułować choćby częściową odpowiedź. Powinny być one wyrażone w sposób precyzyjny we *Wstępie* rozprawy.

Autorka stwierdza wyraźnie, że „Problemem badawczym rozprawy jest określenie roli społeczności lokalnych w procesie oddolnej integracji europejskiej w oparciu o ruch miast partnerskich w Europie po 1945 roku.” (s. 9), zaznaczając jednocześnie, że „Celem pracy nie jest zatem wykazanie, jak współpraca miast partnerskich wpłynęła na samorządność w Europie, ale jaki miała wpływ na umiędzynarodowienie samorządu, szczególnie w procesie integracji europejskiej” (s. 9). W zasadzie nie jest to jednak zdefinio-

wanie problemu, który powinien wyrażać się w pytaniu badawczym, ale zdefiniowanie celu i w pewnym stopniu zakresów (ograniczników) podejmowanych analiz (podmiotowy, rzeczowy, czasowy, przestrzenny).

We *Wstępie* Autorka co prawda w dalszej części formułuje zarówno pytania badawcze jak i hipotezy, ale w odniesieniu do sposobu, w jaki to czyni mam pewne zastrzeżenia. Hipotezy z zasady wynikają bowiem z postawionych wcześniej pytań problemowych, co oznacza, że najpierw powinno sformułować się pytania, a następnie hipotezy (tymczasem w rozprawie jest na odwrót). Druga sprawa – hipotezy powinny ściśle korespondować z pytaniami badawczymi, albowiem stanowią one przecież swego rodzaju wstępną odpowiedź, wymagającą sprawdzenia pod kątem jej prawdziwości. Tymczasem w omawianym przypadku, związek między pytaniami a hipotezami jest delikatnie mówiąc, niewielki.

Co więcej, niektóre pytania problemowe trudno uznać za poprawne w tym sensie, że są one niejednoznaczne lub nieprecyzyjne (zawierają terminy i pojęcia, których zakres i istota są dyskusyjne). Ponadto jedno z pytań składa się faktycznie z dwóch odrębnych. I tak, z pytań wyszczególnionych na stronie jedenastej, moje zastrzeżenia budzą pytania: „Jak przebiegała ewolucja miast partnerskich i jaki wywarła wpływ na kontakty międzynarodowe na szczeblu lokalnym” (*de facto* dwa pytania, z czego w przypadku drugiego nie tyle chodzi o w istocie trudno mierzalny wpływ, ile o przejaw); „Jaką rolę spełniają miasta partnerskie w kształtowaniu społeczeństwa europejskiego?” (niejasna kategoria „społeczeństwa europejskiego”); „W jakim zakresie tożsamość cywilizacyjna Europy współgra z ideą miast partnerskich?” (pytanie niejasne, co to znaczy „współgra?”); „Jak międzynarodowa współpraca miast wpływa na demokratyczne postawy mieszkańców?” (trudno odpowiedzieć na tak postawione pytanie, bez przeprowadzenia pogłębionych badań socjologicznych, poza tym na demokratyczne postawy wpływa wiele innych zmiennych, stąd też obiektywna trudność w ustaleniu, jakie znaczenie ma akurat międzynarodowa współpraca miast). Pozostałe pytania zostały sformułowane prawidłowo i korespondują one ściśle z tematyką rozprawy oraz prawidłowo określonym celem analiz. Osobiście brakuje mi jednak dwóch pytań. Pierwsze powinno odnosić się do prawnych uwarunkowań współpracy miast partnerskich, drugie zaś do różnic we współpracy miast przygranicznych (zwłaszcza podzielonych granicą państwową) z jednej strony, a z drugiej miast partnerskich oddalonych od siebie przestrzennie. Zwłaszcza to drugie py-

tanie stanowić będzie dla mnie asumpt do dyskusji w trakcie obrony pracy. Obydwa pytania znalazły w rozprawie swoje odpowiedzi, tyle, że nie zostały po prostu wprost zadane.

Odnosnie do sformułowanych przez Autorkę na stronie dziesiątej hipotez za prawidłowe i naukowo ważne uważam hipotezy: 2, 5, 6, 7, 8, 9. Szczególnie interesująca wydaje się hipoteza dziewiąta wskazująca na różnice w efektywnym wykorzystaniu instytucji miasta partnerskiego w zależności od regionu kraju i zasobności gminy. Moje zastrzeżenia odnośnie do pozostałych hipotez wynikają stąd, że trudno w nich wskazać precyzyjnie zmienne: niezależne i zależne, zawierają one terminy nieprecyzyjne, czy kategorie tak ogólne i niejasne jak np. „odmienna świadomość społeczeństw obu części kontynentu”. Kuriozalna wydać się może „hipoteza” nr 4 mająca bardziej charakter apelatywny niż spekulatywny: „Istnieje konieczność modyfikacji założeń town twinningu w kierunku wspólnego rozwiązywania problemów gmin zamiast ogólnych deklaracji o przyjaźni” (s. 10).

Reasumując, w rozprawie znaleźć można pytania problemowe i hipotezy wartościowe i poprawne, ale też zdarzają się przypadki pytań i hipotez nietrafionych czy wręcz bezużytecznych poznawczo. Autorce wyraźnie zależało na wykazaniu się dużą liczbą jednych i drugich, nadgorliwość ta najwyraźniej zaskutkowała „nadprodukcją” założeń niekoniecznych z perspektywy realizacji celu rozprawy. Efekt tego jest też i taki, że nie na wszystkie pytania udało się w pełni odpowiedzieć.

3. Zakres pracy (przedmiot badań)

Zakres pracy w odniesieniu do przedmiotu analiz, okresu oraz przestrzeni, w pewnym stopniu także w stosunku do podmiotów, został dość precyzyjnie określony na stronie dziesiątej poprzez wskazanie na problem badawczy, a *de facto* na cel i przedmiot analiz. I tak zakres podmiotowy stanowią samorzady terytorialne i społeczności lokalne, rzeczowy – transgraniczna współpraca tychże, czasowy – okres po II wojnie światowej, przestrzenny – Europa, a ściślej Unia Europejska i państwa stowarzyszone. Jeśli zatem chodzi o ten aspekt recenzowanej rozprawy nie można mieć poważniejszych zastrzeżeń. Jeśli można go było bardziej doprecyzować, należałoby wprost wskazać na dwa kluczowe aspekty zjawiska, a mianowicie na różnice w celach i formach współpracy między miastami przygranicznymi a nieprzygranicznymi oraz miastami położonymi w państwach „starej” i

„nowej” Unii. Autorka jednak nie pomija tych rozróżnień, albowiem odnosi się do nich w innych częściach rozprawy, na ogół trafnie i kompetentnie formułując swoje spostrzeżenia.

4. Struktura pracy

Rozprawa składa się z sześciu rozdziałów, *Wstępu*, *Zakończenia* oraz *Bibliografii*. Struktura pracy jest zasadniczo logiczna. Rozdział I stanowią rozważania teoretyczne w celu zdefiniowania zakresu kluczowych dla dalszych analiz pojęć i kategorii. Rozdział II przedstawia historyczne uwarunkowania rozwoju współpracy miast partnerskich w Europie ze szczególnym naciskiem na kooperację niemiecko-francuską w omawianym obszarze. Rozdziały III i IV powinny w moim przekonaniu zamienić się miejscami, albowiem w rozdziale IV omówione zostały prawne uwarunkowania współpracy (ten logicznie powinien następować po omówieniu uwarunkowań historycznych), zaś w III Autorka wskazuje na obszary przygraniczne jako „terytoria współpracy o szczególnym znaczeniu”. Inna rzecz, że to właśnie ta kategoria miast została w pracy wyeksponowana poprzez poświęcenie jej osobnego rozdziału, zaś miasta nieprzygraniczne zostały poniekąd zmarginalizowane. W odniesieniu do rozdziału IV i jego struktury można mieć pewne zastrzeżenia odnośnie do kolejności poszczególnych punktów. W moim przekonaniu, analizę uwarunkowań prawnych należy rozpoczynać od szczebla międzynarodowego, przez unijny po krajowy. Tytuł sugeruje zatem odwrotną kolejność. Poza tym podrozdział 4.2. „Polityczno-aksjologiczny wymiar partnerstwa miast” ewidentnie bardziej pasuje do rozdziału I. Wskazując z kolei na uwarunkowania krajowe warto było analizy te powiązać z ustrojem i formą poszczególnych państw (państwa unitarne, federalne, konfederacje itp.). Rozdział V o najszerszym zakresie rzeczowym zawiera analizy dotyczące „współczesnego wymiaru partnerstwa miast w Europie”. Wydaje się, że poszczególne podrozdziały śmiało mogłyby posiadać status rozdziałów, a tym samym umożliwić bardziej pogłębione analizy. Rozdział VI odnosi się do międzynarodowej współpracy polskich samorządów. Nie jestem tutaj przekonany co do celowości i sensu ostatniego podrozdziału. Na koniec tej części jednak drobna uwaga: rozprawa powinna z zasady zawierać *Wykaz skrótów*, zwłaszcza, że są one obecne w tekście pracy.

5. Metody i techniki badawcze

Autorka we *Wstępie* deklaruje, że wykorzystwała trzy główne podejścia badawcze: „podejście interpretatywne jako badanie sposobów myślenia o zjawisku politycznym, jakim są miasta partnerskie, podejście historyczne ukazujące genezę miast partnerskich i procesy jakim ulegały oraz podejście funkcjonalistyczne wyjaśniając relacje wzajemnych elementów składających się na ruch miast partnerskich” (s. 11). Następnie zapowiada zastosowanie następujących metod: monograficznej, historycznej, analizę treści materiałów źródłowych, którą uznaje ona za kluczową dla przedmiotu swojej rozprawy, dezyzyjnej i komparatystycznej. Metody te zostały w różnym zakresie i z różną skutecznością wykorzystane w trakcie pisania rozprawy. Nie wchodząc zbyt w szczegóły i polemiki co do użyteczności np. metody monograficznej, chciałbym zwrócić uwagę na zadeklarowaną przez Autorkę metodę „historyczną”. Zasadniczo takowa metoda nie istnieje, tak jak nie istnieje „metoda politologiczna”; w odróżnieniu od metod stosowanych w naukach historycznych takich jak metody: genetyczna, genealogiczna, ewolucyjna itd. Jednakowoż wiadomo na szczęście co Autorka ma na myśli powołując się na te metody. Jeśli można poczynić w omawianym względzie jakiś zarzut, to jedynie taki, że w *Zakończeniu* czy w poszczególnych rozdziałach można było odnieść się do użyteczności/skuteczności zadeklarowanych wcześniej metod. Z drugiej strony Autorka na ogół w sposób poprawny stosowała wskazane przez siebie metody badawcze, dzięki czemu praca ma charakter spójny i jest poprawna pod względem metodologicznym.

6. Styl narracji i sposób zastosowania teorii

W zasadzie nie mam istotnych zastrzeżeń i uwag krytycznych do warstwy merytorycznej rozprawy. Trzeba powtórzyć, że jest ona dobrze ustrukturalizowana, co z pewnością świadczy o dobrej opiece naukowej Kandydatki, zaś poszczególne elementy struktury pracy wypełnione są należycie treścią wolną od poważnych błędów lub niedociągnięć merytorycznych. Autorka udowadnia, że potrafi definiować pojęcia i tworzyć siatki pojęciowe służące analizie interesującej ją rzeczywistości. Ponadto za wyjątkowo interesujący uważam rozdział, w którym opisana jest geneza i rozwój instytucji miast partnerskich. Szczególnie ważne są opisy licznych barier i uprzedzeń, jakie miały miejsce na początku niemiecko-francuskiej kooperacji miast. W swojej pracy Autorka udowadnia, że świetnie rozumie prawno-instytucjonalne uwarunkowania współpracy miast part-

nerskich, co zresztą przesądza o politologicznym charakterze rozprawy. Widoczny jest jednak pewien „przechył” w stronę miast przygranicznych kosztem gmin spoza obszarów granicznych, choć w jakiejś mierze jest on uzasadniony w tym sensie, że to właśnie na terenach przygranicznych ma miejsce największa intensyfikacja współpracy międzynarodowej samorządów. Z drugiej jednak strony można było więcej uwagi poświęcić pewnym deficytom współpracy lub też jej obiektywnym ograniczeniom w przypadku gmin nie leżących na terenach przygranicznych. Uważam też, że można było nieco więcej uwagi zwrócić w stronę miast podzielonych granicami państwowymi jako bardzo szczególnego rodzaju miastom partnerskim, w których występuje z jednej strony chyba najwięcej ograniczeń i barier współpracy (głównie o charakterze zadawnionych sporów), z drugiej strony – równie wiele szans i możliwości rozwoju współpracy korzystnej dla obu stron. W jakiejś mierze stwierdzam to z autopsji jako mieszkaniec Cieszyna stanowiącego doskonały przykład omawianego zjawiska.

W rozdziale teoretycznym zawarte są bardzo sensowne rozważania dotyczące miasta jako przestrzeni interakcji społecznych ze wskazaniem na ich polityczny, ekonomiczny i kulturowy charakter, nie wiadomo tylko dlaczego pod koniec tychże tak dużo miejsca Autorka poświęca zagadnieniu metropolii. Zamiast tychże rozważań należało bardziej wyeksponować wątek dyplomacji publicznej czy dyplomacji obywatelskiej. Być może należało to uczynić w osobnym podrozdziale, albowiem międzynarodowa współpraca samorządów i społeczności lokalnych wpisuje się bowiem doskonale w ten właśnie kontekst. Może także należało bardziej wyeksponować zagadnienie barier współpracy oraz sposobów ich przewycięzania, choć w jakiejś mierze wątek ten przejawia się w pracy, zwłaszcza w rozdziale drugim oraz piątym (podrozdział 5.2.).

Reasumując, pod względem merytorycznym praca stanowi rzetelne opracowanie, naukowo wartościowe, interesujące pod względem poznawczym. Autorka na ogół poprawnie posługuje się poszczególnymi pojęciami i metodami badawczymi, a jej refleksja ma charakter konkluzywny. Wnioski z analiz przedstawione w poszczególnych rozdziałach, a przede wszystkim w dobrze napisanym *Zakończeniu*, są poprawne i ważne poznawczo.

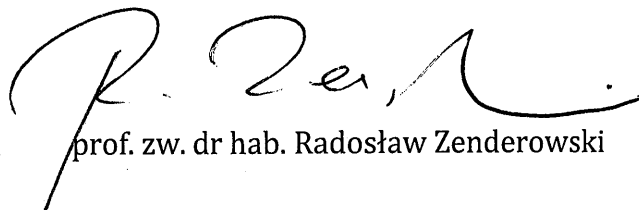
7. Uwagi edytorskie i inne

Pod względem edytorskim praca jest dość schludna, choć niepozbawiona mankamentów. Przede wszystkim brakuje odpowiednich uwag wprowadzających do poszczególnych rozdziałów. Powinno się na ich wstępie przypomnieć ich cel i znaczenie dla realizacji całego przedsięwzięcia badawczego. Zastanawia ponadto brak tabel i ilustracji, które w przypadku tegoż tematu pracy, wydawały mi się oczywistością. Można było bowiem tym sposobem przedstawić wiele interesujących danych statystycznych, a także na przykład na mapach pokazać sieci miast partnerskich. Język pracy jest momentami nieprecyzyjny lub wręcz wadliwy. Zdarzają się w pracy takie „kwiatki” jak np. „Próba opisanie miasta jako pojedynczego bytu jest trudna do zrealizowania” (s. 38); „Współpraca ta oraz wysiłki na rzecz integracji sprawiły, że grupa niemieckich ekspertów, która zajmowała się lokalnym partnerstwem, awansowała do rangi prawników” (s. 67). Ponadto w rozprawie znaleźć można literówki, np. „Józef Glemb” zamiast „Józef Glemp” (s. 272), „Eric Hobsbawma” zamiast „Eric Hobsbawm” (s. 66). Poza tymi, na szczęście niezbyt licznymi uchybieniami, praca jest poprawna pod względem edytorskim.

8. Konkluzja

Reasumując zgłoszone powyżej uwagi, wyrażam przekonanie, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska spełnia wymogi przewidziane dla tego rodzaju opracowań, mających stanowić podstawę do awansu naukowego. W związku z powyższym, z przekonaniem wnoszę o dopuszczenie p. mgr Emilii Kalitty do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Taki wniosek przedkładałam Radzie Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych.

Cieszyn-Warszawa, 15 listopada 2017 roku

prof. zw. dr hab. Radosław Zenderowski

Radosław Zenderowski
ul. Limanowskiego 3 m. 6
PL 43-400 Cieszyn
Tel.: 600.431.170 / E-mail: r.zenderowski@uksw.edu.pl

Instytut Politologii UKSW
ul. Wóycickiego 1/3 bud. 23 (WNHiS)
PL 01-938 Warszawa
Tel.: +48 22 569 68 29 / E-mail: ip@uksw.edu.pl